

Édes barátom, éppen belenéztem a tükörbe – sohasem voltam ilyen jó színben. Példásan jókedvű és jóltáplált vagyok, és tíz évvel fiatalabb, mint ahogy szabad lenne. [...] A levelével nagy örömet szerzett. Tulajdonképpen ehhez még hasonlót se értem meg soha, még soha senkitől se halottam, milyen erősen hatnak rá a gondolataim. Az újság, az újítás bátorsága igazán páratlan – ami pedig a következményeket illeti, hát néha bizony egy kicsit aggodalmasan nézek a kezemre, mert úgy érzem, hogy az emberiség sorsát a „kezemben” tartom. – Örül, hogy a Dionüszosz morált tettem meg befűzésnek? Eszembe jutott, hogy ez a fogalomcsoport a világért sem hiányozhat a filozófiámnak ebből a „vademecum”-jából. Azzal a néhány mondattal, amit a görögökről beleírtam, azt hiszem, bajra hívok mindent, amit eddig róluk mondtak. – És a végén az a kalapácsszózat a Zarathustrából. – Hátha most, ez után a könyv után kihallatszik... Rajtam mindig végigfut a hideg, valahányszor hallom.

(Részlet Nietzsche Peter Gastnak, 1888. október 30-án írt leveléből)

Ilyés Szilárd

MAGUKAT MARCANGOLÓ SZAVAK

„A teremtő el akarta fordítani szemét enmagáról, ekkor megteremte a világot. Mámoros kéj a kínlódónak: elfordítani szemét tulajdon kínjától és elveszíteni Önmagát. Mámoros kéjnek és maga-vesztésnek tetszett nékem egykoron a világ.”

Nietzsche, Zarathustra

„Teremte tehát Isten az embert az ő képére...” a „földnek porából” – írva áll Mózes első könyvében, a Genézisben.

Ezen előkelő rokonságból származó gének jutnak szóhoz azóta is egy-egy kivételes tehetségű ember alkotói munkájában, például annál a reneszánsz-kori humanista óriásnál aki, Michelangelo Buonarottiként, szobrászi tevékenységének lényegét a sziklába zárt alak, vagy értelmet sugárzó arc kiszabadításában látta. Itt éppenséggel hogy arcról van szó – mégpedig egy isten arcáról.

El lehet-e dönteni könnyelmű magabiztossággal, hogy a szóban forgó lázas alkotói folyamatban ki formál meg kit? Talán nem tévedünk nagyot, ha nyitva hagyjuk a kérdést.

Fordítsuk inkább figyelmünket a kalapáccsal való kérdés megmunkálандó költőmbjére. Mikor mondható el erről a kődarabról, hogy egy kész műalkotás, amely szóhoz juttatja, azaz pontosabban: hagyja megmutatkozni a kimondhatatlant és a láthatatlant. Ismét csak zavartan, a pontosan illeszkedő válasz hiányában keresgéljük a szavakat, hisz bármely pillanatban rá lehetne vágni, hogy: *most*; és mégis... a kérdező ismét a kalapács után nyúl, mert zsigereivel, minden idegszálával érzi, hogy sok, zavaróan sok még a fölösleg. Az alkotói téboly tudatalattijában már precízen kitapintható volna a válasz. De ez csak akkor tudatosul, mikor már *készség* van rá – magában a kész műben tudatosul. Míg tombol az „alkotóerő a rombolási vággyal párban”, addig a szem csak homályosan lát, és nem *az arcot* tiszta ragyogásában.

Még mindig a sziklában, ez áthatolhatatlan keménységű, félelmetessé sűrűsödött porhalmazban rejtőzködve tekint kifelé az *arc*, és fürkészően, befelé hunyorít ama másik – a tekintetek feszültségében születnek mindketten. Lázas feszültség ez, kínos és halálra gyötör. A kiválasztottnak, az önmagát választónak azonban majd túlradó, fenséges örömmé letisztuló gyötrelem ez. Ő szereti a választott, ám végső soron megkerülhetetlen sorsot – a saját sorsát, az egyetlen járható utat. Az utat melynek vége, célja ismeretlen, hisz ha ismert volna, nem kellene sietni. Pihentető kerülőutakat lehetne tenni, el lehetne kalandozni, ki lehetne próbálni más ösvényeket: volna idő hibázni, bocsánatot kérni, szeretni,

türelmesnek és engedékenynek lenni. De nincs előre látható végcél, s így idő sincs – csak az út van.

Érthető mostmár, hogy miért szükségszerű minden lépés, hogy a vándor nem követ el hibákat, hogy nem lép félre? Mindig hajszálpontosan és halálbiztosan lép, és pontosan, jól szól; s mindezt teszi akkor is, ha szemrebbenés nélkül, akár percenként többször ellentmond önmagának. Az önmaga útját választót nem lehet követni, ez szükségképpen katasztrófához vezet. Aki elmondja Lukács Györggyel: „Az esetlegességekből a szükségszerűségbe – ez minden problematikus személyiség útja”, az nem próbálhat meg összemérni egy egyszemélyes etikát a moralitás etikájával. Az itt következő vallomás félreérthetetlen: „...az ember ne akarjon mást, se előre, se hátra, soha. A szükségszerűt nem elegendő elviselni, még kevésbé szabad eltitkolni – mindenféle idealizmus a szükségszerűt meghazudtolása –, a szükségszerűt szeretni kell...”

A pengeél-táncból eltántoríthatatlanok, ha valami ellen vagy valamiért fellépnek, akkor ez a fellépés elkerülhetetlen és megkerülhetetlen: a lerombolandó megérett a leromboltatásra, és az új a megmutatkozásra. A mélyről jövő hang, amely tette készíti a megszólítottakat, nem lehet hamis, mert az ő hangjuk; saját hang, mely meghallgatásra talál. Hitel szereztetik ennek a hangnak azonnal, mihelyt megüti a fület – a halaszthatatlant fogalmazza meg, itt és most tette serkent. Világos, hogy akiről szó van, mélységesen elkötelezettek az életnek, mert ez küzdőtér egy olyan harchoz, amit képtelenség elodázni – itt és most meg kell vívni. Életük értelmét nem lehet saját életükön kívül keresni.

Hallgassuk csak ezt a szenvedélyes, méltatlankodó hangot, a NEM-ben az IGEN-t: „ha az élet súlypontját nem az életbe, hanem a „túlani”-ba – a semmi-be – helyezzük, akkor az életet, mint olyant, súlypontjától megfosztottuk. A személyes halhatatlanságról való nagy hazugság elpusztít minden észt s szétzúz mindent, ami az ösztönökben természeti – vagyis mindazt, ami az ösztönökben jótékony, az életet előremozdító s a jövőt biztosító, immáron gyanakvást kelt. Úgy élni, hogy annak már semmi értelme sincs, az „élet” értelme immáron ez lesz...” Minden szó egy-egy érces csengésű kalapácsütés, egy-egy érme csörrenése, melynek egyik oldala egy NEM, másik oldala pedig egy IGEN.

Igaz, hogy az avatatlan fülnek bántó hangok ezek, de nézzük csak hogyan pattannak ki a fölösleges szilánkok az arcot rejtegető kötömbből. Minden egyes szilánk egy IGEN a még bálványt formázó kötömbből – ahogy bálványok a szilánkok egyenként is – és egy NEM az arcnak.

Most már nincs értelem az életen kívül, és hogy magának az életnek van-e, az még nem dőlt el. A mágus minden egyes kalapácsütéssel a „salto mortale”-ját ismétli és hátborzongató biztonsággal hajtja végre mozdulatait messze a tálajtól.

Választása nincs: rombol, hogy építsen, hogy megmutathasson. Rendületlenül hisz abban, hogy még meg kell tegyen egy újabb mozdulatot ahhoz, hogy előbukkanhasson, hogy szükségszerűen előbukkanjon az ARC. – Isten új, még soha nem látott arca. S ami előbukkan – ha előbukkan – nem lesz bálvány..? Számára biztosan nem ... ám vigyázzunk: a mozdulatok utánozhatatlanok.

JEGYZETEK

1. Mózes 1,27&2,7
2. C.G. Jung: Válasz Jób könyvére, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992, 13. old.
3. idézi Heller Ágnes: Nietzsche és Parsifal, Századvég Kiadó, Budapest, 1994, 121. old.
4. Friedrich Nietzsche: Ecce homo, Göncöl Kiadó, Budapest, 1994., 59. old.
5. Friedrich Nietzsche: Az Antikrisztus, Ictus Kiadó, Szeged, 1993, 61. old.